

УДК: 373.5.091.33:004]:811.111

DOI: 10.31652/2786-9083-2024-3-65-75

Биченко Дмитро, магістр 2 року навчання
факультету іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
dbychenko1210@gmail.com
Дубініна Наталя, магістрантка 2 року навчання

Факультету іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
ndubinina46@gmail.com

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ТА ЕЛЕКТРОННИХ РЕСУРСІВ В РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

Стаття досліджує роль цифрових технологій у вивченні іноземних мов у старших класах. У статті акцентується увагу на тому, як сучасні інструменти та ресурси можуть зробити процес навчання більш ефективним, цікавим та інтерактивним. Автори підкреслюють, що використання цифрових технологій у навчанні – це не просто тренд, а необхідність. Вони надають нові можливості для організації навчального процесу, роблячи його більш гнучким та індивідуалізованим. Наголошується, що основною метою використання цифрових інструментів є розвиток комунікативних навичок учнів. Це досягається за допомогою різних засобів, таких як онлайн-платформи для спілкування, мовні портфоліо та проекти. У статті стверджується, що цифрові технології сприяють розвитку полікультурної та багатомовної особистості. Вони дозволяють учням не тільки вивчати мову, але й занурюватися в культуру інших країн.

Ключові слова: цифрові технології, комунікативні навички, індивідуалізація навчання, цифрові інструменти, онлайн ресурси.

THE ROLE OF DIGITAL TOOLS AND ELECTRONIC RESOURCES IN THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS OF SENIOR CLASS STUDENTS

Dmytro Bychenko, 2nd year master's student

Faculty of Foreign Languages
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
dbychenko1210@gmail.com

Natalya Dubinina, 2nd year master's student

Faculty of Foreign Languages
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University
ndubinina46@gmail.com

This article explores the role of digital technologies in foreign language learning for high school students. It emphasizes how modern tools and resources can make the learning process more effective, engaging, and interactive. The authors highlight that the use of digital technologies in education is not just a trend but a necessity. They provide new opportunities for organizing the learning process, making it more flexible and individualized. The article

emphasizes that the main goal of using digital tools is to develop students' communication skills. This is achieved through various means, such as online communication platforms, language portfolios, and projects. The article argues that digital technologies contribute to the development of a multicultural and multilingual personality. They allow students to not only learn the language but also immerse themselves in the culture of other countries.

Keywords: digital technologies, communication skills, individualized learning, digital tools, online resources, foreign language learning, multicultural education.

Актуальність даної роботи зумовлена тим, що ми живемо досить у важкий для освіти час. Щоразу виникають все нові виклики для нашої системи освіти. Все почалося з пандемії, школи були змушені перейти на новий освітній режим та відкрити для себе дистанційне навчання, що передбачає в своїй основі використання різноманітних електронних освітніх і не тільки ресурсів. Також вагомим фактором що вплинув на зміну освітнього процесу в Україні було повномасштабне російське вторгнення, що мало надзвичайно великий негативний вплив на освітній процес. Постійна загроза обстрілів та відключення світла вимагали активних дій вчителів задля зміни та поліпшення навчального процесу в цей, нелегкий час. Також **цифрова трансформація в освіті** є процесом впровадження новітніх технологій у всі аспекти освітнього процесу. Це зміни, які охоплюють використання цифрових інструментів, онлайн-ресурсів та інтеграцію нових методик навчання в умовах швидкого розвитку технологій. Цифрова трансформація вимагає від студентів освоєння нових способів комунікації, таких як використання онлайн-платформ для обговорень, вебінарів, спільних документів та чатів. Це сприяє розвитку гібридних навичок – поєднання традиційних комунікативних навичок (вербальні та письмові) із цифровими навичками (робота з електронними ресурсами, комунікація через онлайн-засоби). Використання цифрових інструментів та електронних ресурсів у навчанні комунікації не тільки полегшує доступ до знань, але й допомагає студентам розвивати навички, необхідні для сучасного професійного середовища. Вони сприяють інтерактивності, адаптації під індивідуальні потреби та розвитку цифрової грамотності, що робить освітній процес більш ефективним та актуальним.

Постановка проблеми. Одним із запорук успішного вивчення іноземної мови є активна інтеграція передових технологій у сучасні методики навчання. Тому сучасний вчитель іноземної мови має володіти інформаційними технологіями на всіх освітніх рівнях, а також мати широку професійну підготовку та розуміти сучасні комунікаційні підходи. Сучасні інформаційні технології мають бути корисним інструментом, який сприятиме засвоєнню знань і перетворюватиме навчання на інтерактивний, візуальний, індивідуальний та комунікативний процес.

Аналіз досліджень. Теоретичним та практичним аспектам використання цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів присвячено праці Гончаренко С.У., Ігнатової, О.М., Жовнич, О., Бех І. Д., Козак А. М.

Мета статті полягає в тому, щоб з'ясувати, як використання цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів впливає на формування комунікативних навичок учнів старших класів на уроках англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Цифрові інструменти та електронні освітні ресурси – це інноваційна методика, що надає усвідомленість, цілеспрямованість та керованість процесу навчання. Це технології, що фіксують причинно-наслідкові зв'язки між етапами вивчення іноземної мови, це спосіб підбиття підсумків поточної навчальної роботи, підготовки та плану на майбутнє. Беручи безпосередню участь у плануванні навчального процесу та оцінюванні результатів своєї діяльності, діти допомагають педагогу краще розподілити процес освоєння іноземної мови.

В сучасних умовах «століття мультикультурного діалогу» (Grymaliuk, 2019, р. 96) особливо цінним є становлення полікультурної та багатомовної мовної особистості. Мовна особистість у сфері іноземних мов – це індекс здібності людини включатися у повноцінне участь у міжкультурному спілкуванні, здатність реалізувати себе рамках діалогу культур. Інакше кажучи, це організація вміння досягнення своєї культури та культури інших держав.

Вимоги до фахівців щодо міжкультурної комунікації нині великі і передбачають володіння ними лише на рівні користувача однією, а кількома іноземними мовами. Без комплектності стратегій самостійне вивчення мов неможливе. Розвиток незалежної мовної особистості у процесі оволодіння міжкультурним спілкуванням набуває, таким чином, у сучасному інтерпретуванні, запитів до фахівця пріоритетне значення.

Сучасні новаторські методики навчання, на наш погляд, є украй необхідними способами вирішення поставленого завдання. У процесі викладання іноземних мов на етапі навчання застосовуються такі цифрові технології (Artemova, 2019, р.47):

- 1) технології мовних портфелів (МП);
- 2) модульної блокової технології;
- 3) інформаційні технології;
- 4) проектні технології.

При застосуванні цифрових технологій навчання з допомогою електронних ресурсів та мовних портфелів (МП) у сучасній освітній теорії стає процесом оригінального додаткового освоєння системою навчальної діяльності. Проектне завдання, яке пропонується на групу учнів, безпосередньо пов'язує оволодіння певним предметним знанням із дійсним застосуванням цього знання. Всебічний характер проектної роботи дозволяє учневі побудувати єдину картину світу, узагальнюючи для цього раніше отримані знання та навички та освоюючи нові. У цьому спрямованість виконання проекту як особистісного освітнього продукту робить процес оволодіння предметним знанням особистісно необхідним, особистісно мотивованим (Artemova, 2019, р.48).

У портфоліо з англійської мови учні мають показати свої комунікативні навички, грамотність, знання, поінформованість, підготовленість у роботі англійською (писати, слухати, читати, говорити). Учні роблять аудіо-відеозаписи своїх інтерв'ю, доповідей, віртуальних екскурсій англійською мовою.

Цифрові технології у навчанні створюють принципово нову ситуацію у плані формування автономності того, хто навчається в процесі вивчення іноземної мови. З можливістю виходу до Інтернету посилилася мотиваційна основа мовної навчальної діяльності, як-от при встановленні прямих контактів з кореспондентом (Kolominova, 2010, р.40). Використання ЦТ та мультимедійного обладнання збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення англійської. Ефективність досягається завдяки аудіо-візуальним та інтерактивним засобам: презентаціям, відеороликам, Інтернет-ресурсам, фільмам. Учні удосконалюють граматичні навички за допомогою спеціальних комп'ютерних програм. Мультимедійні презентації сприяють активізації уваги, економії часу, формуванню цифрової компетентності вчителя і учнів, розвитку креативних здібностей.

Біда О.А., Кравчук О.В. розуміють цифрові інструменти та електронні освітні ресурси як «сукупність робіт того, хто навчається, в якій відображається його прогрес у знаннях та формованих професійних компетенціях через оцінювання результатів освітньої діяльності» (Bekh, 1998, р. 62).

Грималюк І. А., Кардаш Н. В., Корнієнко Н. М. підкреслюють, що «цифрові інструменти та електронні освітні ресурси – це документ, що відображає досягнення учнів, що навчаються в оволодінні вивчається іноземною мовою за допомогою новітніх технологій» (Honcharenko, 2017, р. 27).

Гришкова Р.О. під мовним портфелем, як цифровою технологією, розуміє «робочі матеріали, що відображають результати оволодіння іноземною мовою, що вивчається, її різними аспектами, видами мовної діяльності та культурою країни мови» (Grymaliuk, 2019, р. 63)

Цифрові інструменти та електронні освітні ресурси, на думку Гришкової Р.О. – це педагогічна технологія, що дозволяє визначити результати оволодіння навчальною, творчою, соціальною, комунікативною діяльністю. Цифрові інструменти та електронні освітні ресурси може допомогти учням проаналізувати свої успіхи та досягнення у вивченні іноземної мови, а також виявити прогалини у своїх знаннях, вміннях та навичках і ті аспекти мови, які потребують повторення та цілеспрямованого опрацювання» (Grymaliuk, 2019, р 40).

Бабенко Т. В. вважає, що: «забезпечення спадкоємності в навчанні іноземної мови на всіх ступенях навчання, підвищення мотивації до вивчення іноземної мови, озброєння інструментарієм для самооцінки, які навчаються, виявлення своїх успіхів в оволодінні іноземною мовою, способів удосконалення своїх умінь і навичок, а викладача – інструментарієм для оцінки рівня сформованості певних знань, умінь та навичок та комунікативної компетенції у кожного учня, а також визначення ефективності викладання та внесення до нього необхідних змін» (Artemchuk, 2018, р. 23).

Цифрові інструменти та електронні освітні ресурси виконує такі завдання:

- визначення рівня сформованості мовних здібностей, умінь та навичок учнів;
- відстеження досвіду міжкультурної взаємодії та спілкування учнів;
- вивчення розвитку учнів протягом якогось часу;
- навчання учня визначати свій рівень володіння іноземною мовою та шляхи подальшого вдосконалення своїх, умінь та навичок;
- забезпечення наступності в навчанні, коли учні переходять до іншого навчального закладу, вступають до середнього спеціального або вищого навчального закладу або влаштовуються на роботу;
- підтримка високої мотивації до вивчення цієї іноземної мови (Artemchuk, 2018, p.30).

Поліна В. С. (Zhebrovskyi, 2012, p. 31) пише про те, що цифрові інструменти та електронні освітні ресурси виконує такі ролі:

1) засіб формування пізнавальної самостійності та автономії учнів, оскільки цифрові інструменти та електронні освітні ресурси дає можливість виявити найбільш ефективні технології та прийоми самостійної роботи в ході вирішення певних навчальних завдань, а також розвитку та вдосконалення комунікативної компетенції;

2) засіб організації зворотного зв'язку та проектування індивідуального освітнього маршруту у вивченні іноземної мови, оскільки цифрові інструменти та електронні освітні ресурси дає можливість простежити динаміку формування іншомовної комунікативної компетенції та визначити результати навчання;

3) засіб підвищення особистісної відповідальності за результати навчання, оскільки цифрові інструменти та електронні освітні ресурси дає змогу побачити, що успішне оволодіння іноземною мовою залежить від зусиль учнів;

4) засіб оцінки якості сформованості мовних та мовленнєвих компетенцій учнів;

5) засіб реалізації професійного компонента іншомовної підготовки;

6) засіб оцінки та самооцінки знань на заняттях з іноземної мови (Zhebrovskyi, 2012, p. 32-33).

На думку Казачінер О.С. (Levkivskyi, 2019, p. 52) , цифрові інструменти та електронні освітні ресурси виконує ряд функцій:

- діагностична функція (показує, чи є приріст знань за якийсь період);
- мотиваційна функція (дозволяє заохотити тих, хто навчається за успіхи в оволодінні іноземною мовою);
- функція цілепокладання;
- змістовна функція;
- розвиваюча функція (забезпечує безперервність та наступність процесу вивчення іноземної мови);
- рейтингова функція (дає змогу виявити досягнення учнів з погляду кількості та якості).

У науковій літературі представлена класифікація електронних цифрових ресурсів на прикладі мовних портфоліо з різних підстав, наприклад, залежно від своїх цілей, функцій та змісту. Ця технологія сприяє формуванню в учнів відповідального ставлення до навчання, самоорганізації та самооцінюванню своєї праці. Складання портфоліо дозволяє учневі збирати, систематизувати та презентувати результати своєї навчально-пізнавальної діяльності з усіх видів мовленнєвої діяльності.

Канищева Л.А. Турищева Л.В. (Kanysheva, 2017, р. 51) запропонували узагальнену класифікацію мовного портфоліо, як засобу цифрових технологій:

1. За формою подання портфоліо може бути звичайним та електронним. У звичайне портфоліо вкладаються документи (дипломи, грамоти, сертифікати), найкращі роботи (проекти, реферати, доповіді), відгуки викладача про рівень володіння іноземною мовою даним учнем та самозвіт учня про його досягнення. В електронне портфоліо включаються самі документи, але в електронному вигляді.

2. За приналежністю виділяють портфоліо учня та портфоліо групи.

3. За часом створення портфоліо може бути модульним (воно створюється протягом одного модуля), семестровим (дане портфоліо заповнюється протягом одного семестру) та річним (цей вид портфоліо збирається протягом усього навчального року).

4. За метою створення можна розрізнати тематичне портфоліо (формується за певною темою), презентаційне портфоліо (створюється для презентації проекту), комплексне портфоліо (створюється при вивченні кількох тем), підсумкове портфоліо (створюється наприкінці навчання з якоїсь дисципліни) та оцінне портфоліо (заповнюється, щоб дати експертну оцінку досягнутого рівня володіння різними компетенціями). (Ignatova, 2021, р. 45)

Варіант Європейського цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів включає три складові частини: мовний паспорт, біографія і досє. У першій частині даного цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів учень фіксує дані про мови спілкування в сім'ї, що вивчаються іноземними мовами, місце і час їх вивчення, факти і досвід міжкультурного спілкування, і самостійно дає оцінку рівня володіння іноземною мовою (ІМ) в даний час, що визначається за допомогою міжнародно-визнаних рівнів володіння мовою.

Основними цілями даного розділу для учня є: фіксування «паспортних даних» своєї мовної освіти та оцінювання рівня володіння мовою самостійно за основними видами мовної діяльності. Другий розділ даного цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів містить контрольні аркуші для самооцінки основних комунікативних умінь у різних ситуаціях мовного спілкування, а також стратегій спілкування та якості мови, виділених на підставі параметрів-дескрипторів відповідних рівнів володіння ІМ та запропонованих для самостійної оцінки ступеня їх сформованості за шкалою "Я можу це зробити" - "Мені це легко вдається" - "Це моя мета". І в розділі досє учні включають практичні приклади своїх досягнень у вивченні мови,

найбільш вдалі роботи, приклади участі у міжнародних та інших проектах, а також свідоцтва про закінчення курсів, дипломи, нагороди.

Система рівнів володіння мовою займає центральне місце у структурі та зміст цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів. Український варіант цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів дає можливість реалізовувати його основні функції у процесі навчання ІМ педагогічну та інформативну/соціальну. Педагогічна функція полягає у розвитку здатності учня до рефлексивної самооцінки свого мовного та навчального досвіду в галузі вивчення ІВ, здатність до усвідомлення характеру та процесу оволодіння мовою, яка вивчається, і таким чином створювати умови для підвищення мотивації та якості оволодіння ІМ, розвитку автономії учня в області культури.

Концепція «Загальноєвропейські компетенції володіння іноземною мовою» (Bublyk, 2009, р. 43) представлена Радою Європи в вигляді документу, включає основні положення сучасного підходу до навчання іноземних мов на різних освітніх рівнях і в різних умовах. У цьому документі представлено опис системи рівнів володіння мовами, яка базується на комунікативному підході до оцінки за різними видами мовної діяльності, а також учням пропонується інструментарій, що дозволяє визначити ці рівні.

Під рівнем володіння мовою розуміється ступінь володіння мовою з погляду ефективності процесу мовного спілкування, здатності здійснювати комунікацію в різних ситуаціях мовного повідомлення, її гнучкості, доречності використання мовних засобів і мовного матеріалу і ступеня самостійності, що виявляється при цьому.

Система рівнів розроблена вченими в рамках CEFR включає шість рівнів володіння мовою:

- A1 – рівень виживання (Breakthrough);
- A2 – допороговий рівень (Waystage);
- B1 – пороговий рівень (Threshold);
- B2 – пороговий просунутий рівень (Vantage);
- C1 – високий рівень (Effectiveness);
- C2 – рівень володіння мовою в досконалості (Mastery).

Головною метою Європейського Цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів є забезпечення різнобічного навчання ІМ протягом усього життя того, хто навчається.

Цілями цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів, на думку Ради Європи, є :

- впроваджувати у викладання та вивчення мов освітню ідеологію;
- дати учням відповідний засіб оцінювання визначення прогресу в оволодінні мовою;
- дати вчителю можливість оцінити рівень досягнення кожного учня та за необхідності вносити корективи у свою викладацьку діяльність;
- зацікавити учнів вивчати мову;
- забезпечити людині соціальну мобільність у рамках єдиної Європи;

- забезпечити того, хто навчається інструментом для визначення своїх досягнень у оволодінні мовами, а також шляхів подальшого вдосконалення своїх знань та умінь (Levkivskyi, 2019, p. 43).

Вивчивши різні види портфоліо ми дійшли висновку, що найбільш відповідний вид цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів для рефлексивного оцінювання вмінь говоріння учнів є *Language learning portfolio*, оскільки він включає різні рекомендації по роботі з окремими аспектами мови, а також засоби самостійної діагностики.

Структурними компонентами цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів є мовний паспорт, мовна біографія та досьє [9, с. 52]. Розглянемо їх детальніше.

1. Мовний паспорт (*Language Passport*). Він містить інформацію про учнів, про набуті ними мовні вміння та навички, описані на основі рівнів володіння іноземною мовою згідно з «Загальноєвропейською шкалою оцінювання», про досвід взаємодії з представниками інших культур, про отримані сертифікати та дипломи, що додаються. У мовному паспорті зазначаються відомості про мови, якими розмовляють у сім'ї учня, та мови, які він вивчав, рівень володіння ними, його місце навчання, проекти, конкурси та конференції, в яких він брав участь, перебування за кордоном.

2. Мовна біографія (*Language Biography*). Вона призначена для оцінки успіхів і досягнень того, хто навчається в оволодінні іноземною мовою, рівня його вмотивованості до самостійного оволодіння знаннями, вміннями та навичками в галузі іноземної мови. Мовна біографія дозволяє простежити динаміку формування, розвитку та вдосконалення знань, умінь та навичок з іноземної мови.

Цей розділ цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів поступово заповнюється в процесі навчання. По кожній темі до нього вносяться, наприклад, цілі навчання, словник термінів або ключових слів по темі, тексти для монологічних висловлювань, зразки діалогів, виконані граматичні вправи, тести тощо. засвоїли. Вони відзначають ті мовні та мовленнєві вміння та навички, які в них уже сформовані і ті, які тільки належить сформувати. За мовною біографією викладач може відстежувати засвоєння навчального матеріалу кожним учнем, давати рекомендації та поради щодо усунення прогалин у знаннях.

Мовна біографія стимулює самостійну роботу учнів та визначає роль викладача як консультанта та координатора самостійної роботи учнів.

3. Мовне досьє (*Language Dossier*). У цьому розділі міститься все те, що свідчить про успіхи в оволодінні іноземною мовою, що вивчається (дипломи, свідоцтва про складання міжнародних іспитів з іноземної мови, кращі творчі роботи, вірші та розповіді власного твору іноземною мовою, виконані індивідуальні та групові проекти, кращі твори, есе, резюме, доповіді, реферати, список прочитаної літератури, особисті та ділові листи, наукові статті іноземною мовою, сертифікати та дипломи про участь у конференціях, конкурсах та олімпіадах з іноземної мови Досьє показує сформованість у різних знань навичок і може використовуватися при співбесіді та влаштуванні

на роботу. Відбираючи кожен роботу учень, повинен пояснити, чому він вибрав саме цю роботу, що він зробив правильно в роботі, а що у нього не вийшло, які висновки слід зробити з його роботи і чи згоден він із оцінкою викладача.

Крім цих трьох складових у цифрові інструменти та електронні освітні ресурси включаються пам'ятки з розвитку та вдосконалення загально навчальних компетенцій, уміння вчитися самостійно, схема написання есе, особистого чи ділового листа, доповіді та реферату, термінологічний словник, поради з підготовки до виступу з доповіддю на конференції, до співбесіди також листи самооцінки та відгуки викладача та однокласників про цифрові інструменти та електронні освітні ресурси. Робота з різними типами цифрових інструментів та електронних освітніх ресурсів здійснюється схожим чином.

Але цілі, методи і використовувані технології навчання та рівні володіння іноземною мовою різні. Виходячи зі змісту, цифрові інструменти та електронні освітні ресурси можна застосувати до будь-якої теми. Комбінування мовних портфелів дозволить учням усунути прогалини в освоєнні навчального матеріалу, побачити прогрес у вивченні іноземного мови, продемонструвати результати своєї діяльності щодо підвищення рівня володіння іноземною мовою.

Висновки. Цифрові інструменти та електронні освітні ресурси є невід'ємною частиною вивчення іноземної мови в сучасній школі, що дозволяє підвищити рівень оволодіння мовою, мотивувати учня на вивчення іноземної мови, оцінити рівень підготовленості учня. Вони не тільки розвивають розумові здібності учня, а й розкривають його особисті якості: комунікативність, компетентність та ін. Цифрові інструменти та електронні освітні ресурси допомагають підвищити мотивацію учня, проаналізувати процес навчання мови.

Цифрові інструменти мають великий потенціал для покращення освітнього процесу завдяки своїй гнучкості, доступності та можливостям для співпраці. Водночас, успішне формування комунікативної компетенції учнів старших класів потребує комплексного використання різноманітних інноваційних підходів у поєднанні з традиційними методами, врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів. Лише такий синергетичний підхід дасть змогу забезпечити якісну підготовку випускників школи до ефективної міжкультурної комунікації в різних галузях життєдіяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемова Л.В. Вивчення іноземних мов. Методичні рекомендації до програми виховання дітей шкільного віку. 2019. С.31-48
2. Артемчук Т. Про сучасні підходи до вивчення і викладання іноземних мов. Рідна школа. 2018. № 9. С. 47.
3. Бех І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / І. Д. Бех. – К. : ІЗМН. 1998. С. 204
4. Бублик А. О. Досвід країн Західної Європи у викладанні іноземних мов // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Серія: Філологічні науки. 2009. № 14. С. 158–163.
5. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 2017.
6. Грималюк І. А., Кардаш Н. В., Корнієнко Н. М. Нестандартні уроки та виховні заходи. Т.: Навчальна книга. 2019. С. 195

7. Ігнатова О.М., Жовнич О.В. Використання практико-дослідницького проєкту у професійній підготовці майбутніх вчителів німецької мови засобом саморефлексії Молодь і ринок. №5-6/191-192. Дрогобич, 2021. – с. 114-119. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2021.237039>
8. Історія педагогіки / за ред. М. В. Левківського, О.А. Дубасенюк. Житомир : ЖДПУ. 2019. С. 336.
9. Канищева Л.А., Турищева Л.В. Особливості пізнавальних процесів старших школярів. // Англійська мова в старшій школі. 2017. №1(26). С. 14-16.
10. Коломінова О.О., Роман С.В. Сучасні технології навчання англійської мови у школі // Іноземні мови. 2010. №2. С.40–47.
11. Подзигун, О., Петрова, А., Ігнатова, О., & Клос, Н. (2018). Інформаційні технології як засіб інтенсифікації вивчення іноземної мови для професійного спілкування. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, (52), 389-393.
12. Програма розвитку дітей старшого шкільного віку "Впевнений старт"/ кер. проєкту Б. М. Жебровський. – Тернопіль: Мандрівець. 2012.

REFERENCES

1. Artemova, L. V. (2019). Vyvchennya inozemnykh mov. Metodychni rekomendatsiyi do prohramy vykhovannya ditey shkil'noho viku. [Foreign language learning. In Methodological recommendations for the education program for school-age children] (pp. 31-48).[in Ukrainian]
2. Artemchuk, T. (2018). Pro suchasni pidkhody do vyvchennya i vykladannya inozemnykh mov. [On modern approaches to the study and teaching of foreign languages.] *Ridna Shkola*, 9, 47. [in Ukrainian]
3. Bekh, I. D. (1998). Osobystisno zoriyentovane vykhovannya: Naukovo-metodychnyy posibnyk. [Personality-oriented education: A scientific and methodological manual]. Kyiv: IZMN. [in Ukrainian]
4. Bublyk, A. O. (2009). Dosvid krayin Zakhidnoyi Yevropy u vykladanni inozemnykh mov.[The experience of Western European countries in teaching foreign languages.] *Bulletin of Luhansk National University named after Taras Shevchenko. Series: Philological Sciences*, 14, 158-163. [in Ukrainian]
5. Honcharenko, S. U. (2017). Ukrayins'kyi pedahohichnyy slovnyk. [Ukrainian pedagogical dictionary]. Kyiv: Lybid. [in Ukrainian]
6. Grymaliuk, I. A., Kardash, N. V., & Korniienko, N. M. (2019). Nestandartni uroky ta vykhovni zakhody. [Non-standard lessons and educational activities]. Ternopil: Navchalna Knyha – Bohdan. [in Ukrainian]
7. Ihnatova, O., & Zhovnych, O. (2021). Vykorystannya praktyko-doslidnyts'koho proyektu u profesiyniy pidhotovtsi maybutnikh vchyteliv nimets'koyi movy zasobom samorefleksiyi. [The use of a practical research project in the professional training of future German teachers through self-reflection]. *Molody i rynok*, 5/191.
8. Istoriya pedahohiky. [History of pedagogy] (ed. by M. V. Levkivskyi, O. A. Dubaseniuk). (2019). Zhytomyr: ZDPU. [in Ukrainian]
9. Kanysheva, L. A., & Turyшева, L. V. (2017). Osoblyvosti piznaval'nykh protsesiv starshykh shkolyariv. [Features of the cognitive processes of older schoolchildren]. *English Language in High School*, 1(26), 14-16. [in Ukrainian]
10. Kolominova, O. O., & Roman, S. V. (2010). Suchasni tekhnolohiyi navchannya anhliys'koyi movy u shkoli. [Modern technologies of teaching English in school]. *Foreign Languages*, 2, 40-47. [in Ukrainian]
11. Podzygun O., Petrova N., Ihnatova O. (2018). Informatsiini tekhnolohii yak zasib intensyfikatsii vyvchennia inozemnoi movy dlia profesiinoho spilkuvannia. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, (52), 389-393
12. Prohrama rozvytku ditey starshoho shkil'noho viku "Vpevnenyy start". [Program for the development of older school-age children "Confident start"] (ed. by B. M. Zhebrovskyi). (2012). Ternopil: Mandrivec. [in Ukrainian]